Stoukeruksesta Sianselkään

Kalastajat, kalapaikat ja kalaonni

Juhani Mellanoura

Niilo Valonen 1934

Silakan pyyntitavat ja kalastusalueet vv. 1880-1940

* *Valtion yleisvesillä* rääkikalastus eli ajoverkkopyynti (kohdistui ei kutevaan silakkaan)
* *Valtion yleisvesillä pohjaverkkokalastus* (pyyntikohteena kevät- ja syyskutuinen kutusilakka)
* *Valtion yleisvesillä* ja kylän vesillä silakan pesä- ja rysäkalastus (pyyntikohteena kevätkutuinen silakka)

Silakan pyyntialueiden sijoittuminen/Selkämeren kansallispuisto

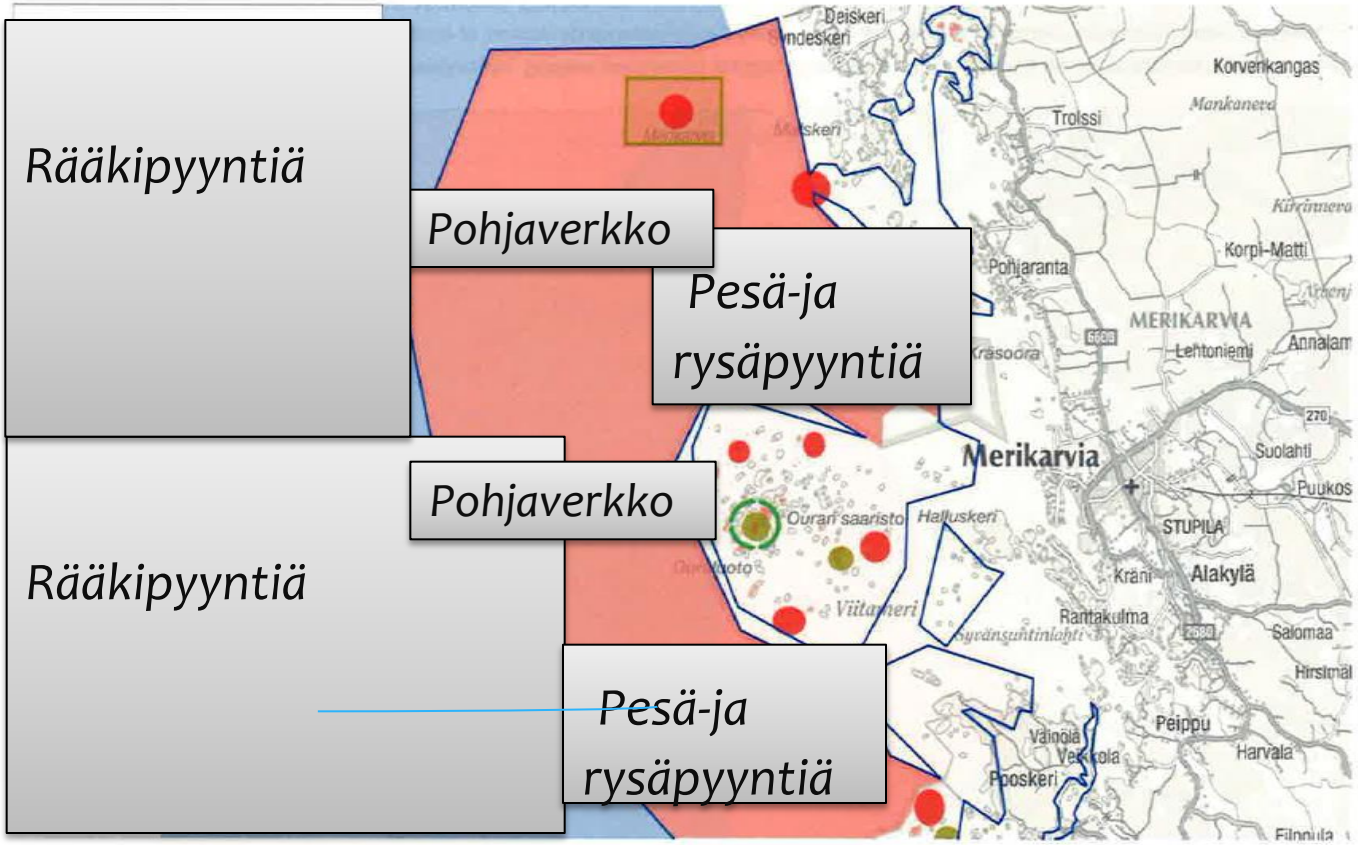

Rääkikalastus vaarallista…

…sillä, pyynti tapahtui yöaikaan ja kaukana rannikosta, tuulen armoilla. Seilaaminen matalikolle melkoinen riski

Vaaroihin nähden rääkipyynnillä oli verrattomia etuja:

* Verkot ajelehtivat virran mukana joten ei ollut pelkoa verkkojen tarttumisesta pohjaan ja repeytymistä
* Kuka tahansa saattoi kalastaa ulappavesillä (valtion yleisvesillä)
* Saaliit sopivan suuruisia, saaliin käsittely ja markkinointi ei ollut ylivoimaista

…johti lopulta tragediaan merellä

Johan Gustaf Keskunokka hukkui 8.9. 1890. Hänen kerrotaan pudonneen tuulisella ilmalla veneestä, jolloin kalakaverit heittivät köyden avuksi. Hän ei kuitenkaan saanut kohmeisilla käsillä siitä kiinni, vaan tarttui köyteen hampaillaan, jolloin hampaat irtosivat. Mies kuoli pian tästä aiheutuneeseen verenvuotoon.

Tragedian seuraus:

Luotsiylihallitukselta haettiin lupa kalastusmajakan perustamiseen

Kalastajien anomus pystyttää kalastusmajakka Stakin saarelle lähti Luotsiylihallitukselle 25. 2. 1891, hakemuksen allekirjoittajina oli 36 kalastajaa.

Rakentamislupa saatiin 27.8. 1891 seuraavin ehdoin:

* valon sai virittää elo- ja syyskuun ajaksi
* Valolaite saa olla merenpinnasta korkeintaan 18 metriä
* Valo ei saanut näkyä neljää englanninpeninkulmaa kauemmaksi (1 eng, pk. = 1609 m)

Stakin kalastusloisto ja siitä selkeästi hyötyneiden kalastajien venereitti

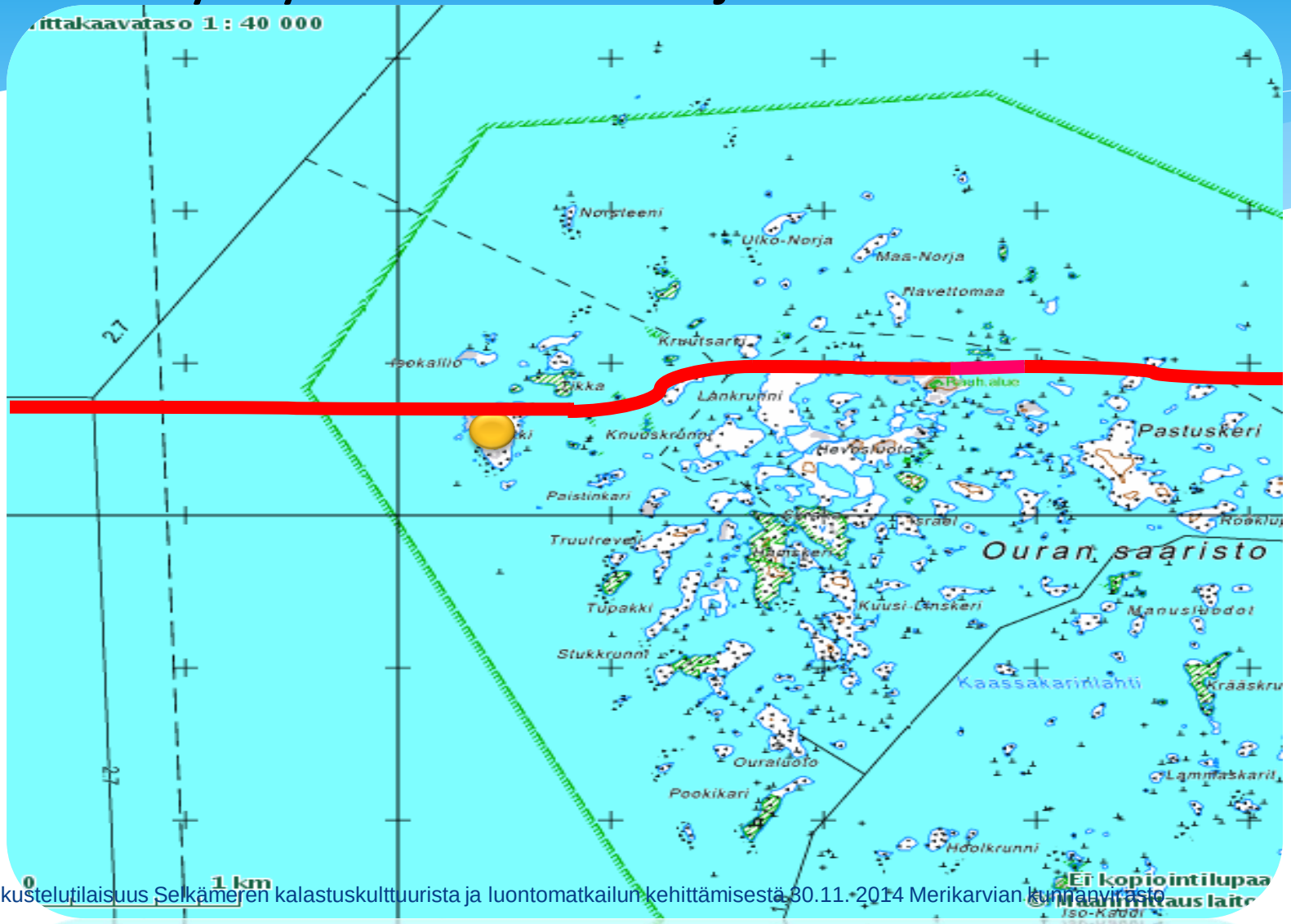

Stakin valomerkit

Satakunnan kansan toimittajan 25.8. 1923 tekemä kuvaus Stakin valojärjestelmän näkyvyydestä merelle:

”Yksi valo loistaa korkeammalta majakasta, toinen pienestä majasta rantaluodolla ja kolmas kapean salmen toisella rannalla”

Valoloistosta hyötyneet kalastajat rahoittivat kalastajaloiston ylläpitokustannukset (vuosimaksut)

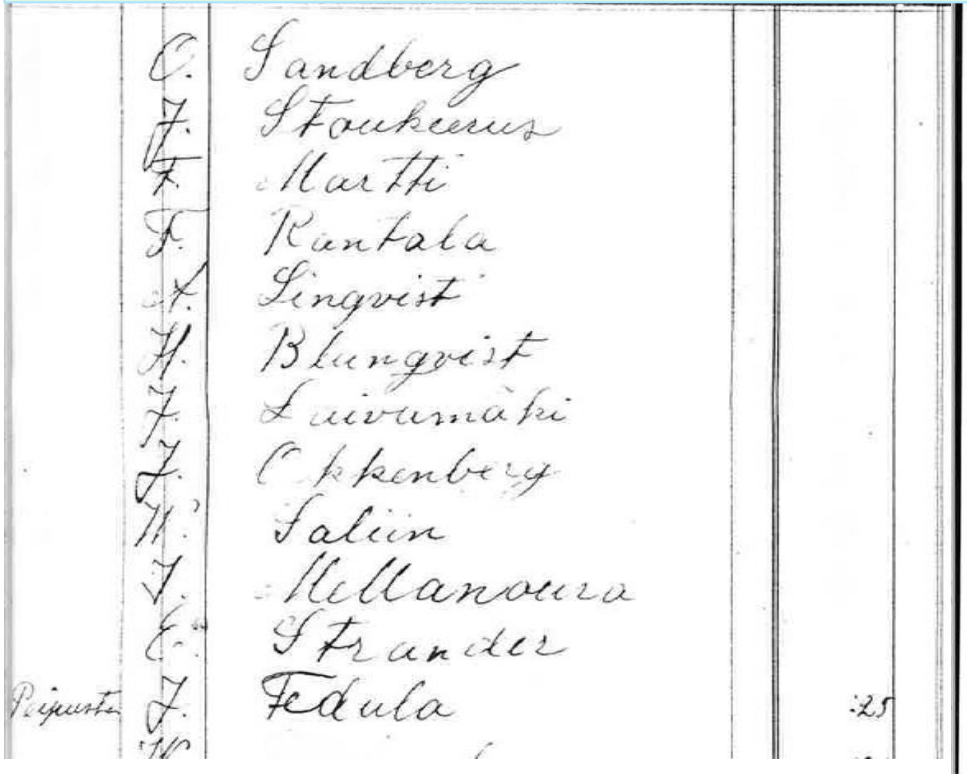

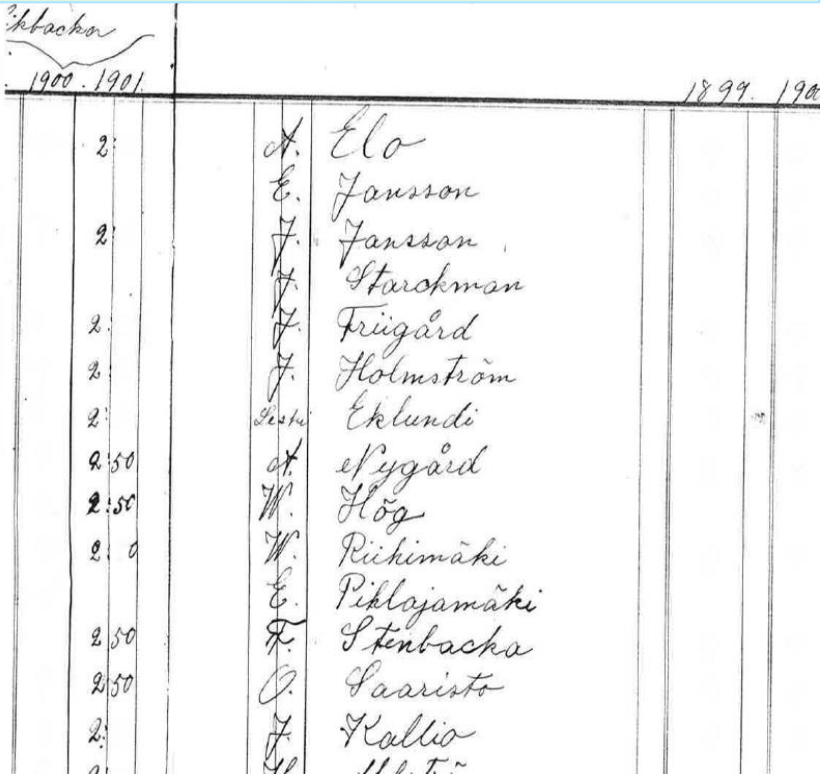

Kiistaa ylläpitovelvollisuuksista

”Monet kalastajista, jotka silloin kun mainittua valolaitetta hankittiin lupasivat ottaa osaa sen haku-, rakennus- ja ylläpitokustannuksiin ovatkin laiminlyöneet joko osittain tai kokonaan…”

”Koska useimmat kalastajista vielä ovat suorittamatta Stakin valolaitteen ylläpitokustannuksia niin päätettiin ne kustannukset hakea asianomaisilta, jotka sanottua Stakin valolaitetta tarvitsevat nyt lakimääräisissä käräjissä ja valtuutettiin asiaa osakasten puolesta ajamaan palstatilallinen Aleksander Nybacka…”

(Ote pöytäkirjasta joka on tehty Merikarvialla Stakin valolaitoksen osakasten kokouksessa marraskuun 28. päivänä 1896)

Kalastajat usein käräjillä vv. 1893-1897

Oikeudessa vastaajana /syytettyinä maksun laiminlyönnistä	*Vastaajan todistajat*
Frans Ristiniemi	Viktor Lenaviiki
Mikko Wiikilä	Juho Toivonen
Frans Keskunokka	Nestori Sillanpää
Vihtori Kuuskeri	Henrik Norlund
	Vihtori Tuomikari
Aleksander Kallio	Juho Wiitanen
Salomon Kallio	Frans Oskari Lähteenmäki
	Frans Westerlund
	Aleksander Vesanen

Syytettyjen kalastajien käyttämä venereitti oli useimmiten niin kaukana etelässä etteivät he hyötyneet loistosta – syytteet eivät yleensä johtaneet seuraamuksiin

Kalastajien kalaonni perustui

* Irrationaaliseen (ei-järkiperäinen, uskomuksellinen) tietoon
* Kokemusperäiseen tietoon, jossa vedenalaisen maailman (matalikot, pohjan laatu, virtaukset ym.) tuntemus tärkeää

Eino Lepistö 1934

Irrationaalinen tieto:
Kunnon saaliiden saamiseksi tarvittiin monenlaista valmistautumista…

* Kalapaattia tehdessä laitettiin 25 pennin raha taminan ja pohjapuun väliin.
* Jouluaamuna aloitettiin silakkaverkon teko kirkossa kutomalla neljä ensimmäistä silmää
* Silakkaverkkojadassa täytyi aina olla kolme punaiseksi värjättyä onnenkiveä.
* Paattiin ei saanut astua vasen jalka edellä
* Paattia ei saanut kääntää vastapäivään, vaan aina myötäpäivään.

Luukas Tyykoura eli Luukki (1841-1937)

”Ko tuli uusikuu, oli Tyykoura aina ulkona almanakka kädes merkkaamas tuulen suunnan”

* *Piti taikapussia tyynyn alla*
* *Pyyntimatkalla ei saanut puhua*

Niilo Valonen 1934

Luukas Tyykoura oli tehtailija ja kauppaneuvos Antti Ahlströmin serkku

Kokemusperäinen ja peritty tieto:

Korostunutta silakan rysä-, pohjaverkko- ja pesäpyynnissä

Kalastajat perivät tiedon (mm. fenologisen kalenterin yhdistettynä paikkatietoon) isältään ja sukulaisiltaan.

Laskettiin yön ajaksi matalikoiden rinteille (”branttiin”) kutusilakan (=runsaiden saaliiden toivossa, jos… luonnonmerkit olivat kohdallaan (muutaman päivän säähistoria) ja jos perinnetiedot antavat tukea… sillä tietyillä matalikoilla silakoiden tiedettiin kutevan vuodesta toiseen suunnilleen samaan aikaan, mikäli luonnonmerkit ovat suosiollisia. Kalastajilla oli muistitiedossa esimerkiksi kutuaikakalenteri.

Kalastajat luodasivat jatkuvasti myös uusia pyyntipaikkoja ja nimesivät niitä.

Selkämeren kansallispuiston vesillä on useita kalastajien nimeämiä pyyntipaikkoja

Osa nimistöstä jo unohtunut, mutta muistitiedossa on vielä satoja, usein hauskoja ja kuvaavia nimiä

Hiidensillalla useita osamatalia:

* Eteläklotti, Heivaan klotti, Lopunkari, Lapuura, Rautapoda, Veitsikari, Valkoinen flaku ym.

Muualla:

* Rääkikari, Hummankolo, Ulkomatala, Smöröga, Storkalla, Väliharju

* Ouran pohjoispuolella:
* Nahkiainen, Stenbacka, Rönnin harju, Talikniivi, Heikin klotti, Ulkoplassi, Lankosken reimarikari, Mellanouran harju, Lukkarin karin harju ym.

Stoukeruksen poda, *vanha pesäpyyntipaikka.*

Sijainti: Luotsitupa keskelle Olgankaria ja Siipyyn majakka yhden sylen verran maanpuolelle kaikkia Sandrevelin puita. Vettä 2,5 syltää

Juho Stoukerus

1700-luvulla vaikutti Porissa Stoukeruksen- porvarissuku, jonka yks jälkeläisistä kerrotaan Porin palon jälkeen päätyneen Merikarvialle. Juho Stoukerus oli 1890-luvulla yksi Stakin loistomaksua maksaneista kalastajista, mutta kalasti myös silakkapesillä.

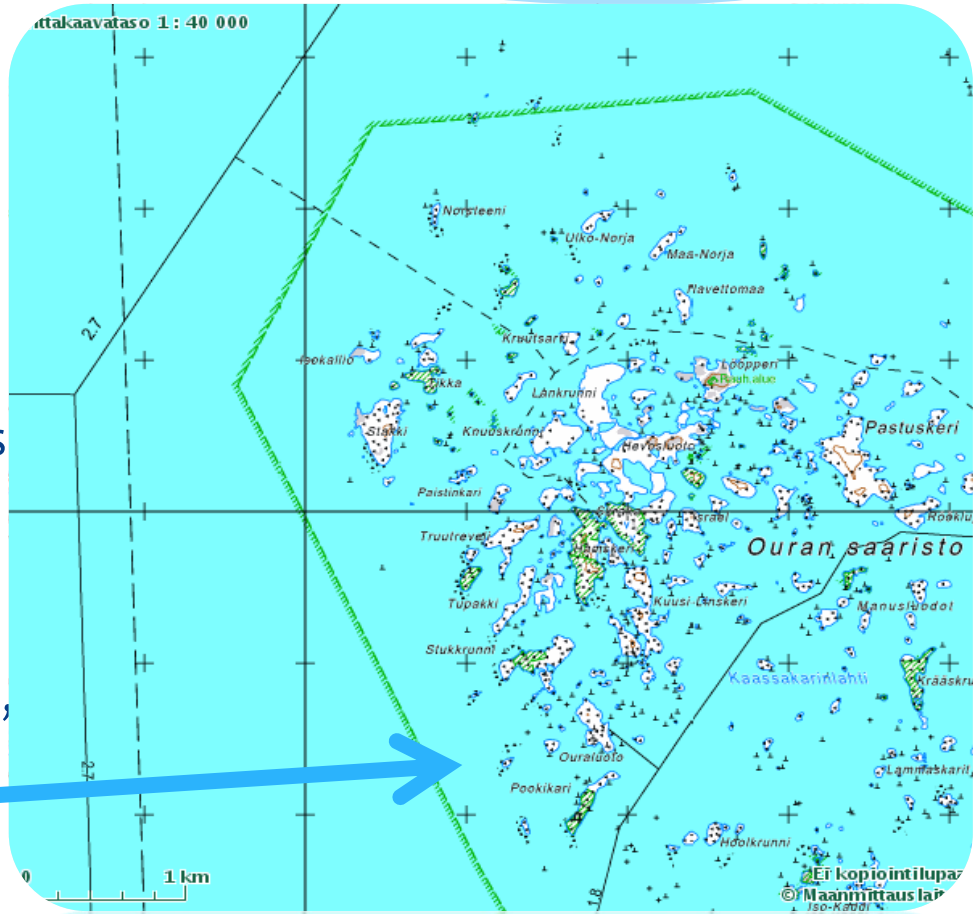

Kalastajien nimeämiä pyyntipaikkoja
(ristikkäin menevät maamerkit tunnisteena)

Skorripoda: Stakin fyyri ja Lööksteenin ulkomainen laaka kivi. Kirkontorni kolme syltää pohjanpuolelle Duvvun kiviä.

Sianselkä: Stakin fyyri 3 syltää Norjan kalasaunan taa. Huiskerin iso koivu ja Rööklubbin itänokka

Maailman äären matala: Norjan sauna keskelle Landgrunnia- Duvvun kivet ja Jukolan savupiippu. Rysän aita heitetään Stakkia päin.

Hongonkuolema: Tervakallion pohjimmainen kivi ja Kakkargrunnin rundeli. Luotitupa jää Sundikarin etelänokkaan.

Merimatkailulle uusia kiinnekohtia?

Edellä esittämäni pohjalta esitän läsnäolijoille kysymyksen:

Olisiko ulappavesien (Selkämeren kansallispuiston) entisajan kalastuskulttuurista (mm. kalastajien vedenalaisen maailman tuntemuksesta) kumpuavasta kalapaikkanimistöstä merimatkailun eväksi?

juhani.mellanoura@rktl.

Kiitos !